

Társadalomfejlesztés a közösségi művelődéssel

„A közösségfejlesztés nem cél, hanem eszköz”

„A közösségfejlesztés célja a helyi közösséghez és a társadalomhoz tartozás elősegítése. A végső cél, hogy mindenki tartozzon valahová és valakikhez, közösségi és társadalmi beágyazottságban éljen, legyen esélye, lehetősége saját életfeltételeinek javítására, és legyen képes a pozitív változásokra irányuló közös cselekvésben való részvételre. A közösség alapvető emberi létfeltétel.”¹

Ezekkel a gondolatokkal kezdődik az a módszertani útmutató, amelyet a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás kiemelt projekt keretében alkottak meg a megvalósító konzorcium szakemberei. Az eltérő típusú és lakosságszámú települések esetében is értelmezhető kulturális közösségfejlesztési program alapját a Nemzeti Művelődési Intézet közösségi művelődés megújítására irányuló szakma-

fejlesztő koncepciója adta 2012-ben. Ekkor az érték és a közösség fogalmi kapcsolatára helyezve a hangsúlyt, a lokális társadalom fejlesztésében vállalt szerepünket

kívántuk a XXI. század kihívásainak tükrében meghatározni. Legfőbb eszközünknek azóta is a képessé tételt tekintjük, amelyben a polgárok saját érdekeik és

¹ Arapovics-Vercseg: Közösségfejlesztés módszertani útmutató, Budapest, 2017, 7. o.

szükségeik mentén formálhatják településeiket. Mit adhat ehhez a közművelődés? Elsősorban szakmai tudást, évtizedes vagy akár évszázados gyakorlatot, melyek fókuszában a helyi cselekvés áll. Miként tud a közösségi művelődés szakmaként hozzájárulni mindehhez? A fejlesztés három pillérére alapozva megteremti a jogszabályi környezetet, megfelelő szakembereket biztosít a településekre, és olyan szakmai-módszertani gyakorlatokat kínál, amelyek az adaptáció lehetőségét megteremtik meg a lakosság művelődési színterein.

A közösségi művelődés helye és feladata a társadalmi szerepvállalás megerősítésében

A Nemzeti Művelődési Intézet felismerte, hogy megfelelő szakemberek bevonásával és a szakmai alapok megteremtésével hozzá kell járulnia a települési szintű folyamatokhoz, ezzel is szolgálva a települések népességmegtartó erejét, a gazdasági megélhetést és a helyi kultúra megerősödését.

Az első, meghatározó lépések között a törvényi háttér létrejöttét kezdeményeztük. A Nemzeti Művelődési Intézet szakmai feladatainak kereteit a 2017-ben módosított 1997. évi CXL. törvény 4. része határozza meg. A települési közművelődési alapfeladatokat a törvény 76. §-a hét közművelődési alapszolgáltatásban rögzítette: a művelődő közösségeink segítése és befogadása; a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése, az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek megte-

remtése, a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése, az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenységek segítése, a tehetséggondozás, valamint a kulturális alapú gazdaságfejlesztés. Az alapszolgáltatások ellátásához a Nemzeti Művelődési Intézet széleskörű partneri kapcsolatok kiépítésével, a helyi tudásra, a helyi erőforrásokra építő mintaprogramokkal és széleskörű szakmai módszertani háttér létrehozásával fejt ki társadalomfejlesztő tevékenységét. 2018 júliusában megjelent a törvény végrehajtási rendelete is, amely településtípusok alapján konkretizálta az intézményi formákat, funkciókat és feladatköröket is, nem csak az ellátandó feladatok, hanem az azokhoz szükséges szakember és infrastruktúra tekintetében is.

A közösségi színtereken minden településen megteremtik a lakosság számára az értékalapú közösségi tevékenységek támogatását saját élethelyzetük, céljaik, csoportosulásuk szándékainak megfelelően. Ez

a támogatás egyrészt a fizikai feltételek, a szükséges tárgyi eszközök meglétét, másrészt a helyben megfelelő kompetenciával rendelkező humán erőforrást jelentik – utóbbin értjük azt a személyt, aki szakmai segítséget nyújt a közös gondolatok megvalósításához. E feltételek tehát az elmúlt két esztendő jogszabályváltozásaiban már megfogalmazódtak, így a szervezet jelenlegi kiemelt feladata az, hogy mind szélesebb körben segítsen értelmezni, meghatározni és támogatni a helyi szakmai munkát. A Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodahálózatával – és azokon keresztül minden településig elérő szakmai szolgáltatásával – képes közvetíteni a közösségi művelődés fejlesztésének módszertani eszközeit. A lokális közösségi lét egyik legfőbb kritériuma a „működési hely, tehát a sokszor emlegetett tető² – eltérő felszereltséggel és infrastrukturális adottságokkal – szinte minden településen adott, elvi lehetőséget teremtve az összefüggésekre. Mégis, sokszor kihasz-

2 Beke Pál: Mindannyiunk művelődési otthona. Az aprófalvak, kistérségek, kistájak közösségi művelődése, Budapest, 2005, 124. o.

nálatlanul, bár funkciója szerint éppen a helyi közösség számára fontos elképzelések megvalósítására lenne hivatott. Korunk kihívása, hogy képesek vagyunk-e étellel megtölteni közösségi tereinket, valamint az, hogy lehetnek-e ezek a terek a közösségek valódi otthonai a helyi társadalom mindennapjait meghatározó kérdések és folyamatok viszonylatában lehetnek-e ezek a terek a helyi közösség valódi otthonai? Mit tehet a szakmánk mindezt?

Az elméleti, módszertani tudás átadása mellett meghatározó szerepet kívánunk betölteni a jó gyakorlatok megvalósításában és a helyi tapasztalatok megosztásában is, amelynek fontos eszköze az is, hogy a szakmafejlesztésben meghatározott új irányvonalakat a helyi feladatellátásért felelős kollégák is képviselhessék. E célok mentén a társadalomfejlesztő munkához szükséges humán erőforrást megteremtő képzések megszervezése is kiemelt feladatunkká vált az elmúlt

évek során. A képessé tétel azonban nem áll meg a szakember biztosításánál, hanem a közösség tagjai számára is tudnunk kell eszközöket adni önmaguk fejlesztéséhez.

Az első lépések között e társadalomfejlesztő feladatok meghatározása és segítése jelent meg települési szinteken. Ehhez a Cselekvő közösségek - aktív közösségi szerepvállalás projekt adta azokat az eszközöket, amelyek segítségével, a helyi szakemberek bevonásával, a meglévő és bizonyítottan működő jó gyakorlatok átadásával, széles körű adaptációs lehetőségek megteremtésével a szakmamódszertani munkára helyeződhetett a hangsúly. A településekre fókuszáló munka során kiemelt jelentősége van a partnerségnek, mind az intézményi, mind civil szinten megfogalmazható együttműködéseknek, a közös tervezésnek és a közös megvalósításnak. Olyan helyi erőforrás-menedzsment folyamatokat indítottunk útjára, amelyek a települési feladatokban már az elő-

készítési-tervezési szinten is keresik a közös nevezőt a lakosok aktivitását serkentő programelemek kidolgozásával és az intézményi beágyazódás erősítése céljával. A mintaprogramok és jógyakorlatok adaptációs lehetőségei nyomán láthatunk számos kiváló példát, így többek között Véménd, Taliándörögd, Medina, Botfa, Salgótarján példája nyomán sorolhatnánk tovább azokat a településeket, amelyek saját közösségeikre és kulturális szintereikre építve találtak maguknak példaértékű kiterjesztési pontokat.

Országos összefogás: a Cselekvő Közösségek, mint egyedülálló módszertani innováció

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt a fentiekben meghatározott célok megvalósítását segíti a kulturális törvényben meghatározott muze-

ális intézményi, könyvtári és közösségi művelődési szakterületeken. Így e projektben a kulturális ágazat három országos módszertani intézménye működik együtt. Mindhárom ágazatban fontos a magyarság kultúrája, szellemi- és tárgyi öröksége, a közös művelődés és az önművelés, a közösségben való gondolkodás, a közösségek cselekvőképességének erősítése, s ezáltal az egész társadalom alakítása, fejlesztése. Mindez magában hordozza annak lehetőségét, hogy az ország különböző területein a kisebb közösségek, helyi társadalmi csoportok fejlődjenek, aktívan vegyenek részt a közösség, a település, a településrész vagy a város életében, s nem utolsósorban mindehhez használják a települési intézményeket.

A projekt fejlesztési irányai szerteágazók. Két fő területe, a szakmai, valamint a területi- és településfejlesztési célok tovább-

bi kisebb egységekre épülnek. A szakmafejlesztési feladatok között kiemelt szerepe van a módszertani útmutatók készítésének, a tanulási segédanyagok fejlesztésének, a kulturális szakterületen végzett kutatásoknak és az általuk elért eredmények közzétételének, a megyei programok és szakmai képzések szervezésének. Szakmai feladatunk továbbá a helyi társadalom erősítésére, érzékenyítésére irányuló fejlesztések, úgymint a helyi közösségek és az egyének önálló cselekvési szándékának, képességének, valamint a kulturális intézmények közösségi szemléletű működtetésének lokális szintű segítése. A projekt másik fontos feladata a Területi- és Településfejlesztési Operatív Programban (TOP) 5.3.1-16 és 6.9.2-16 „A helyi identitás és kohézió erősítése” című – kistelepülések és megyei jogú városok számára kiírt – pályázatok helyi megvalósításának szakmai,

módszertani háttértámogatása. E programok célja az önkormányzatok és más helyi közintézmények képessé tétele a közösségek befogadására, támogatására, a közösségi aktivitás fenntartására. A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt e feladatok ellátására országos mentorhálózatot hozott létre, amelynek tagjai szakmai, módszertani és gyakorlati tudásukkal támogatják a helyi pályázatok megvalósítóit. A projekt keretében a mentorok szakmai képzéseken vettek részt, ahol megismerték mindhárom szakterület legfontosabb feladatait és célkitűzéseit, elméleti és gyakorlati ismereteit, amelyekkel támogatni tudják a TOP pályázatok célrendszerében meghatározott feladatok ellátását, közösségi tevékenységek megvalósítását. *„A helyi identitás és kohézió erősítése program legfontosabb szándékai, ahogy az a pályázati kiírásban is szerepelt: A helyi közösségeknek meg kell ismeriük közös múltjukat, és végig kell gondolniuk jövőjüket. A helyi értékek megismerése és megismertetése minden térség saját érdeke. Elegendhetetlen, hogy hosszú évek elteltét követően ismét tudatos helyi (térségi és települési szintű) tervezés alapozza meg a várható fejlesztéseket, amelyekre a társadalmi együttműködést célzó akciók épülhetnek. Kiemelt irány a helyi közösségek célzott segítése, fejlesztése.”*³ E gondolatok jegyében a TOP konstrukciók keretében nyertes települések, településrészek a meghatározott célterületeken közösségfejlesztő programok létrehozásával erősíthetik a helyi közösségi szerepvállalást, amelyekhez a módszertani útmutatóinkban meghatározott folyamatleírások szolgálnak segítség-

3 <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=53469> (utolsó letöltés: 2019.05.20.)

gül. Ilyenek például a helyi hagyományok megismerése, a közösségi eredmények bemutatása, olyan közösségi rendezvények szervezése, amelyek az információ áramlását, a tudás átadását teszik lehetővé. A fenti feladatok ellátásában a konvergenciaregiók 18 megyéjében 80 kulturális közösségfejlesztő mentor kolléga segíti a munkát országosan mintegy 530 mentorált intézménnyel, önkormányzattal, konzorciummal együttműködve.

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt elmúlt csaknem három esztendeje alatt számos társadalomfejlesztést elősegítő szakmafejlesztési feladatot valósított meg. Tizenhét megyében 25 mintaprojekt indult és zárult le sikeresen. A mintaprojektek célja a helyi lakosok bevonása a közösségi munkába, az értékek feltárása, a hagyományok őrzése, ápolása, átörökítése, a helyi identitás, a valahová tartozás érzésének az erősítése. Készült *Korlenyomat*, amely az adott település pillanatnyi helyzetét rögzítette, *Falukönyv*, amely a múltból táplálkozott és a jelenbe vitt. Vendégeskedtünk egy székely-palóc lakodalomban, falat festettünk a fiatalokkal Salgótarjánban és igazi virtuális kalandjátékba keveredtünk *Csongrád-ON*. Ezek a programok élő példát jelentettek arra, hogyan tud egy település lakossága együtt dolgozni, felelősséget vállalni saját magáért és a közösségéért. A mintaprojektek megmutatták azt is, hogyan lehet bevonni a település életébe azokat a fiatalokat, akik nem a településen élnek hétköznapjaikat, vagy az oly sokat látott és tapasztalt idős embereket.

A projekt során nagyon sok és sokféle rendezvénnyel segítettük a szakembereket, a szakma, a közösségfejlesztés, a fenntartható fejlődés iránt érdeklődőket, valamint

civil szervezetek, önkormányzatok képviselőit. Tanulmányutakat szerveztünk az ország 18 megyéjébe, ahol a résztvevőkkel olyan jó gyakorlatokat, példákat ismertettünk meg, amelyet saját településük, közösségük igényeire adaptálni tudtak. Külföldön is jártak kollégáink, sok országban kerestük azokat a lehetőségeket, amelyeket itthon is alkalmazhatunk szakmai feladatellátásunk során.

Képzéseket szerveztünk kulturális szakemberek részére. A program folyamán 420 szakembernek a tudását bővítettük a kulturális közösségfejlesztés gyakorlata című, 60 órás képzéseinken. Ismeretekkel gazdagítottuk és segítettük azokat az önkormányzatokat is, akik részt vesznek a vonatkozó TOP fejlesztésekben. Számukra 6 órás képzéseket szerveztünk arról, hogyan és miként lássanak hozzá a programok megvalósításához, milyen szakemberekre, tudásra és dokumentációs ismeretekre van szükségük egy-egy program sikeres lebonyolításához.

A projekt keretében szervezett szakmaspecifikus nemzetközi konferenciáink a tudásátadást, a gyakorlati ismeretek bővítését szolgálták, Európai kitekintést nyerve a nemzetközi folyamatokra

is. A *Partnerségben a múzeumokkal* című konferencia a múzeumi terület aktualitásait, újdonságait és gyakorlati tapasztalatait adta át a résztvevőknek. Ezt követően a *Partnerségben a könyvtárakkal* című konferencia a könyvtárak szerepét vizsgálta a modern világban, ami már nem értelmezhető a klasszikus szerepek mellett vizsgálva az alkalmazkodás lehetőségeit a kor társadalmi kihívásainak megfelelő cél- és feladatrendszerben. A *Partnerségben a közművelődéssel* című konferencia témájában szorosan kapcsolódott a projekt célkitűzéseéhez, fókuszba helyezve a közösségépítést és -fejlesztést, az intézmények közösségi alapon való működtetését, az esélyegyenlőség és az önkéntesség fő irányvonalait és módszertani lehetőségeit a települési, térségi feladatellátás, valamint a lokális társadalomfejlesztő szerep keretrendszerében.

A Cselekvő közösségek projekt leginnovatívabb fejlesztései között büszkélkedhetünk szakmai társasjátékokkal is. A játékoság, a tudás és ismeretszerzés, a közösségi lét gondolatai inspirálták azokat a közösségi játékokat, amelyeket a projekt során megvalósítottunk. Online közösségi játékunk, egy virtuális világba kalauzolja el a játékos,

támogatják. „Cselekvő Péter” kártyajátékunk szakmai érzékenyítő céllal készült, a múzeumok, könyvtárak és a művelődési házak mindennapjaiba vezeti be a játékosokat.

Meggyőződésünk, hogy az elmúlt három évnyi közös munka akár évtizedekre is meghatározhatja a kulturális intézmények települési szintű szakmai tevékenységét. A garanciát a szakterületek módszertani központjai, a Szentendrei Szabadtéri Múzeum – Módszertani Oktatási Központ, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete, valamint a Nemzeti Művelődési Intézet eredményes együttműködése garantálja. Az országos intézmények széleskörű eszközrendszert fejlesztettek és fejlesztenek ahhoz, hogy egységes szerepvállalással álljunk a kultúra megtartó erejének szolgálatába, a helyi kulturális intézmények pedig meghatározó erőforrásként állhassanak a helyi fejlesztések élére.

aki egy városka életébe csöppenve saját döntéseivel segítheti a közösségi döntéshozatalt (www.kozosse-

gijatek.hu). Óriás társasjátékaink az együttjátszás örömét adják és a közösségben való gondolkodást

KÁRPÁTI ÁRPÁD – Művelődési és felnőttképzési menedzser, ifjúsági és PR szakértő. Szakmai pályafutását a pécsváradai művelődési központban kezdte, majd Pécs és Baranya megyében volt ifjúsági referens. 20 éve foglalkozik ifjúságsegítő tevékenységgel, közösségfejlesztéssel. Számos helyi, országos és nemzetközi projekt fűződik a nevéhez. Európai Unió pályázatok előkészítésével, értékelésével és megvalósításával is foglalkozott. Több hazai és nemzetközi támogatási rendszernek volt előkészítője és döntéshozója. 2014-től a Nemzeti Művelődési Intézet Kiemelt Programok Főosztályát vezette, majd 2015 márciusától szakmai igazgatóként irányította a szervezet szakmai osztályainak, főosztályainak munkáját. 2016. július elsejétől december 31-ig a Nemzeti Művelődési Intézet mb. főigazgatója volt. 2017. január 1 – 2018. május 31. között az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója, majd napjainkig a kiemelt programok igazgatója.

DÓRI ÉVA – A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” projekt munkatársa. 1992-től a balatonboglári Ifjúsági klub önkéntese, majd az önszerveződő közösségből 1998-ban létrejött „Helyiérték” Egyesület alapító tagja, 2002-ig tisztségviselője volt. Saját kulturális vállalkozása mellett több települési közművelődési intézményben szerzett szakmai tapasztalatokat. 2008-tól a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus szakreferense, 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Megyei Módszertani Osztályának vezetője.

Részt vett a területi közművelődési feladatellátás átszervezésében, a közösségi művelődés módszertanainak kialakításában, a megyei feladatfinanszírozás rendszerének bevezetésében. A 2013-ban indult TÁMOP 3.2.3.B-12 Többcélú közösségi terek fejlesztése című projekt szakmai vezetője. Közreműködött az IKSZT és Agora szolgáltatásfejlesztési modellek módszertanai kialakításában. 2014. júliusától a Balatonszemesi Latinovits Zoltán Művelődési Ház, Könyvtár és Múzeum igazgatója. 2017. márciusától az NMI Nemzeti Művelődési Intézet Cselekvő közösségek projektcsapatában dolgozik.